

TASVIRIY SAN'ATNI O'QITISHDA KASBIY-METODIK TAYYORGARLIKNI MOHIYATI VA MAZMUNI TAHLILI

Xayrov Rasim Zolimxon o'g'li
Pedagogika fanlari falsafa doktori, dotsent
Guliston davlat pedagogika instituti
<https://doi.org/10.53885/edinres.2024.01.1.057>

Anotatsiya. Maqolada bo'lajak tasviriy san'at o'qituvchilarning kasbiy-metodik tayyorgarlikning pedagogik shart-sharoitlari mazmun mohiyati ochib berilgan. Shuningdek, talabalarning kasbiy-metodik tayyorgarligi muammosi bilan shug'ullangan pedagog-olimlarning fikrlari bayon etilgan. Kasbiy-metodik tayyorgarlikda mutaxassislik fanlarini oldindan loyihalash, kasbiy-metodik tayyorgarlikni shakllantirish bosqichlari masalalari yoritilgan.

Kalit so'zlar: kasbiy-metodik, tayyorgarlik, ta'lim mazmuni, kompetentsiyalar, muammoli ta'lim, loyihalash, bosqichlar, faoliyat, kreativlik.

АНАЛИЗ СУЩНОСТИ И СОДЕРЖАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНО-МЕТОДИЧЕСКОЙ ПОДГОТОВКИ В ПРЕПОДАВАНИИ ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОГО ИСКУССТВА

Хайров Расим Золимхон углы
Доктор философии педагогических наук, доцент Гулистанский государственный педагогический институт

Аннотация. В статье раскрывается сущность содержания педагогических условий профессионально-методической подготовки будущих учителей изобразительного искусства. Также описаны мнения ученых-педагогов, которые занимались проблемой профессионально-методической подготовки студентов. В профессионально-методической подготовке освещаются вопросы предварительного проектирования специальных дисциплин, этапы формирования профессионально-методической подготовки.

Ключевые слова: профессионально-методический, подготовительный, содержание образования, компетенции, проблемное обучение, проектирование, этапы, деятельность, креативность.

ANALYSIS OF THE ESSENCE AND CONTENT OF PROFESSIONAL AND METHODOLOGICAL TRAINING IN THE TEACHING OF FINE ARTS

Khayrov Rasim Zalimkhan ugli
Doctor of Philosophy of Pedagogical Sciences, Associate Professor Gulistan State Pedagogical Institute

Abstract. The article reveals the essence of the content of pedagogical conditions of professional and methodological training of future teachers of fine arts. The opinions of scientists and teachers who dealt with the problem of professional and methodological training of students are also described. In professional and methodological training, the issues of preliminary design of special disciplines, the stages of formation of professional and methodological training are highlighted.

Key words: professional-methodical, preparatory, educational content, competencies, problem-based learning, design, stages, activity, creativity.

Respublikamizda oliy ta'lim tizimini rivojlantirishning amaldagi bosqichida ta'lim

mazmuni va metodikasiga, xususan uning samaradorligini oshirishga yangi talablar qo'yimoqda. O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish kontseptsiyasida "Oliy ta'lim mazmunini sifat jihatidan yangi bosqichga ko'tarish, ijtimoiy soha va iqtisodiyot tarmoqlarining barqaror rivojlanishiga munosib hissa qo'shadigan, mehnat bozorida o'z o'rnini topa oladigan yuqori malakali kadrlar tayyorlash tizimini yo'lga qo'yish" muhim ustuvor vazifa sifatida belgilangan [1]. Shu nuqtai nazardan, bo'lajak tasviriy san'at o'qituvchilarini kasbiy-metodik tayyorgarligini takomillashtirish hamda innovatsion faoliyatning reproduktiv, produktiv, qisman izlanuvchi va kreativ darajalarini puxta egallashlari uchun pedagogik shart-sharoitlar va didaktik imkoniyatlarni ta'minlash dolzarb ahamiyat kasb etadi.

Respublikamiz bo'lajak o'qituvchilarini kasbiy-metodik tayyorlashning muammolari, ta'lim muassasalarida ta'limni tashkil etish masalalari bo'yicha R.X.Djuraev, N.A.Muslimov, H.A.Abdukarimov, N.N.Azizxodjaeva, F.R.Yuzlikaev, U.I.Inoyatov, O'.Q.Tolipov, X.F.Rashidov, M.B.Urazova, U.Sh.Begimqulov, R.Isyanov, Z.K.Ismailova, B.S.Abdullaeva, O.A.Qo'ysinov, D.U.Qo'chqarov, N.M.Ahmedova va boshqalar ilmiy-tadqiqot olib borgan [8; 42-b.]. Oliy ta'limda tasviriy san'at fanini o'qitishda talabaning nazariy bilimi, amaliy ko'nikma va malakalarini takomillashtirish va kasbiy faoliyatga tayyorlash muammolari M.N.Nabiev, R.H.Hasanov, S.F. Abdullaev, S.S.Bulatov, A.Sulaymanov, B.B.Boymetov, S.F.Abdirasilov, O'.U.Nurtaev, N.Oydinov, B.N.Oripov oxirgi yillarda bo'lajak tasviriy san'at o'qituvchilarini kasbiy-metodik tayyorgarligi bo'yicha K.M.Gulyamov, N.D.Yadgarov, S.S.Azimov, N.I.Yuldasheva, H.E.Sultonov, O.Jabborova, S.M.Abduxamidov ishlarida tadqiq etilgan [9; 24-b.].

Oliy ta'lim tizimida bo'lajak tasviriy san'at o'qituvchilarini kasbiy-metodik tayyorgarligini yuqori darajada shakllantirilishi va rivojlantirilishi bilan uzviy bog'liq muhim omillardan biri, bu - ta'lim jarayonini takomillashtirishdir. Ta'lim mazmuni ta'lim jarayonining eng muhim elementi hisoblanadi. A.E.Baxmutskiy [2] nazariyasiga ko'ra, ta'lim mazmunini jamiyatning hozirgi shiddat bilan rivojlanayotgan bir paytda jamiyat rivojlanishiga mos ravishda uni o'zgartirishga to'g'ri keladi, deb aytgan.

Pedagog olim A.V.Xutorskoy fikriga ko'ra, kasbiy-metodik tayyorgarlikni oldindan loyihalash, ta'lim mazmunini talabalar o'zlashtirish natijalari, olgan bilimlarini amaliyotda qay yo'sinda foydalanishi bilan belgilanadi deb ta'kidlaydi [10; 67-b.].

Hozirgi vaqtda ta'lim oluvchilarning zamon talablariga mos eng maqbul metodlarni qo'llanilishini taqozo etmokka.

M.V. Grabning fikricha o'quv jarayonini ob'ekti ham, sub'ekti ham bo'lajak mutaxassis - talaba hisoblanadi. Shuning uchun, ta'lim jarayonida har bir talabaning individual xususiyatlari inobatga olinadi, deb ta'kidlaydi [4; 14-b.].

Yuqoridagi fikrlardan kelib chiqqan xolda, bo'lajak tasviriy san'at o'qituvchisining kasbiy-metodik tayyorgarligi tushunchasi mazmuni, mohiyatini ko'rib chiqish maqsadga muvofiq, deb bildik.

Tasviriy san'at va muhandislik grafikasi ta'lim yo'nalishi bo'yicha bakalavrlar tayyorlash milliy malaka ramkasi, kasb standartlaridan kelib chiqib kunduzgi va sirtqi ta'lim yo'nalishlarida amalga oshiriladi. O'qitish kredit-modul tizimi asosida tashkil qilinadi. Kunduzgi ta'limda 3 yil, sirtqi ta'lim 5 yil bo'lishi mumkin. Bakalavriat o'quv dasturi 180 kredit birligini tashkil etadi.

Xususan, tasviriy san'at va muhandislik grafikasi ta'lim yo'nalishi bo'yicha bakalavr kasbiy faoliyati: pedagogik; ilmiy tadqiqot; ma'naviy-ma'rifiy; tashkiliy-boshqaruv turlariga bo'linadi.

Kasbiy-metodik tayyorgarlik va kompetenliklar tasviriy san'at va muhandislik grafikasi bakalavriat ta'lim yo'nalishining malaka talabalarida belgilab berilgan bo'lib, bo'lajak tasviriy san'at o'qituvchisining faoliyat turidan qat'iy nazar uning kasbiy-metodik tayyorgarligi ikkita

asosiy tarkibiy qismni mujassalashtiradi. Ular:

1. Bo'lajak o'qituvchining kasbiy-metodik tayyorgarlik darajasini aniqlovchi nazariy bilimlari tizimi.

2. Bo'lajak o'qituvchining kasbiy-metodik tayyorgarligini amalga oshirish uchun zarur bo'lgan amaliy ko'nikma va malakalar tizimi.

Bo'lajak tasviriy san'at o'qituvchisining kasbiy-metodik tayyorgarligi va kompetentsiyalari quyidagi asosiy talabalarni o'z ichiga oladi:

- o'quv-tarbiya jarayonini modellashtirish va uni ta'lim amaliyotiga tatbiq etish;
- turli yosh davrlarida insonning xulq-atvori va faoliyatini boshqarishning o'ziga xosliklari, psixik va psixofiziologik rivojlanishning mahsus konuniyatlari egallanganlik;
- individual o'ziga xosliklarini xisobga olish vositalaridan foydalanish qobiliyatiga egalik, ota-onalar bilan munosabatga kirisha olish; psixologik va pedagogik tadqiqotlarning miqdor va sifat metodlarini egallaganlik.
- turli yosh guruxidagi bolalarning rivojlanishi, muloqoti, faoliyatini tashxis etish metodlaridan foydalanish qobiliyatiga egalik;
- o'kitish, tarbiya, rivojlanishning turli nazariyalariga doir bilimlar, ta'limning turli bosqichlariga o'qitish dasturlaridan foydalanish qobiliyati; bolalarning xilma-xil faoliyatini tashkil etish usullarini egallaganlik;
- kasbiy vazifalarni hal etishda fanlararo va vakolatli tuzilmalarning birgalikdagi faoliyatida ishtirok etishga qobiliyatlik;
- kasbiy faoliyatda bola xuquqlari to'g'risidagi asosiy xalkaro va milliy me'yoriy-xukukiy xujjatlardan foydalanish qobiliyati [8; 40-b.].

Fanlarga doir metodik tayyorgarlik va kompetentsiyalar:

- tasviriy san'at ta'limining o'ziga xosliklarini anglash, turli tipdagi ta'lim muassasalarida o'quvchilarni o'qitishda uzviylikni amalga oshirish vositalarini egallaganlik;
- tasviriy san'at nazariyasi va amaliyotiga doir zamonaviy bilimlarni egallaganlik;
- tasviriy san'atga doir bilim, ko'nikma va malakalarni qo'llay olish hamda egallangan tayanch bilimlarni o'quvchilarga etkazish qobiliyati;
- turli badiiy tizimlar nazariyasi va tarixiga doir zamonaviy bilimlarni, badiiy-ijodiy faoliyatga doir bilim, ko'nikma va malakalarni qo'llay olish hamda egallangan tayanch bilimlarni o'quvchilarga uzatishga qobiliyatlik, amaliy harakatlarni bajarish ko'nikmasiga va malakasiga ega bo'lishi.

Tasviriy san'at fanlarining o'qitish metodikasining rivojlanish tarixi, asosiy printsiplari va qonuniyatlari:

- tasviriy san'at fani o'qitilishini dolzarb muammolari;
- tasviriy san'atni o'qitishning mazmuni, metodlari, vositalari, shakllari.

Shuningdek, xususiy metodikaning uziga xos xususiyatlari:

- fanni o'qitishda zamonaviy pedagogik va axborot texnologiyalaridan foydalanish, o'quvchilar ongi va qalbiga milliy g'oyani singdirishda zarur metodik bilimlar;
- kasbiy ko'nikmalarni shakllantirish yo'llariga oid bilimlar berish, tahliliy - tankidiy, ijodiy va mustakil fikr yuritish va o'rgatish ko'nikmasiga va malakasiga ega bo'lishi.

Sinf va sinfdan tashqari tadbirlarni tashkil etish:

- muzey, galereya, arxitektura va milliy madaniyat yodgorliklariga ekskursiya uyushtirish, san'at bo'yicha suhbatlarni tashkil etish hamda o'tkazish sohasidagi bilimlarni qo'llay olishga qobiliyatlik;

- matbaa, interer va ekstererga badiiy bezak berish, tasviriy, amaliy san'at xamda fan sohasiga doir zamonaviy texnologiya, metod, vositalarni ko'llay olishga qobiliyatlik;

Grafik va kompyuter grafikasi bilimlarga oid axborotlarni tuplash, jamlash, kayta ishlash

va ulardan o'qitishda foydalanish usullarini egallaydi va uz kasbiy faoliyatida ulardan mustaqil asoslangan qarorlar kabul kila olish;

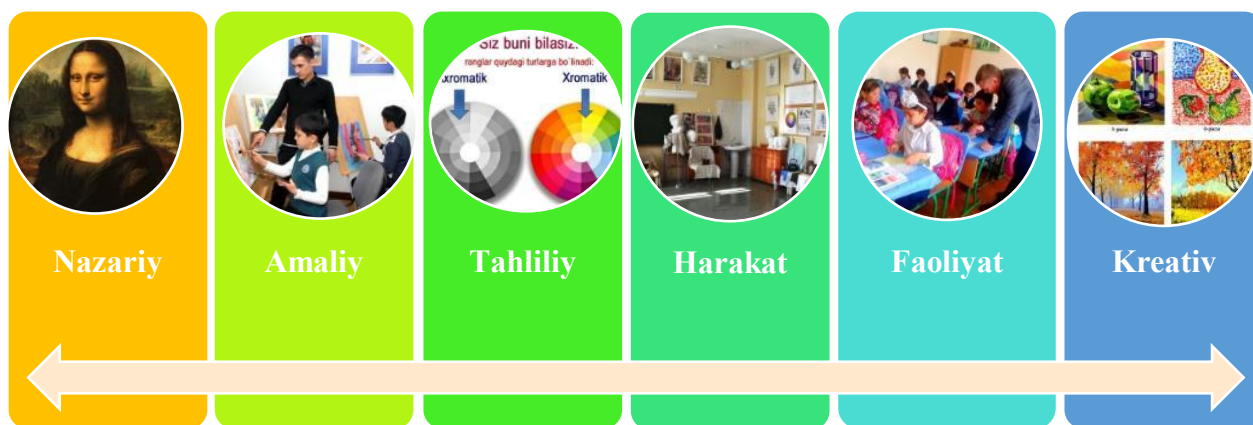
Tasviriy san'at o'qitish metodikasi fanining rivojlanishi, tarixi, pedagogik texnologiyalar, o'qitish metodlari, o'qitish vositalarini amaliyotga samarali ko'llay olishi, ta'limni DTS me'yorlari, o'quv dasturlariga kura tashkil etishi, baxolash mezonlarini tushunishi, xalkaro baholash tadqiqotlarini bilishi va o'quvchilarning tasviriy savodxonligini (STEAM kontekstlari) rivojlantirish faoliyatida zamonaviy ta'lim texnologiyalaridan samarali foydalana olish ko'nikma va malakalariga ega bo'lishi.

R.H.Hasanov [7], S.F.Adirasilov [2], O'.U.Nurtoevlarning [10] ilmiy ishlarida umumiy o'rta ta'lim maktabida ishlash uchun zarur bo'lgan kasbiy-metodik bilim, malaka va ko'nikmaning asosiy qismini talabalar tasviriy san'at fanini o'qitish metodikasi kursini o'rganayotganda oladilar, deb ta'kidlaganlar. Tasviriy san'at fanini o'qitish metodikasi kursi asosan maktab o'quvchilari tomonidan amaliy vazifalarni bajarishga rahbarlik qilish uchun bo'lajak tasviriy san'at o'qituvchilarni tayyorlashga qaratilgan.

N.I.Yuldashevaning ilmiy tadqiqot ishlarida bo'lajak o'qituvchilar o'quvchilarga ta'lim va tarbiya berish muammolarini, estetik va badiiy ta'lim jarayonida hal qiladilar, deb o'rgangan [9].

Kasbiy-metodik tayyorgarlikning mazmuni kelajakda tasviriy san'at o'qituvchilari maktab o'quvchilarini axloqiy, ekologik, vatanparvarlik tarbiyalash uchun tayyorlashni nazarda tutadi. Shu munosabat bilan bo'lajak tasviriy san'at o'qituvchilarining kasbiy-metodik tayyorgarligini takomillashtirish modelini o'z ichiga olishi kerak.

Tadqiqotchi olimlar E.N.Sokolova [6; 125-b.], R.B.Yarmatovlarni [3; 25-b.], ilmiy asarlarini o'rganish, turli xil ta'lim muassasalari tizimidagi ko'p yillik pedagogik faoliyat va olib borilgan tadqiqotlar natijasida biz kasbiy-metodik tayyorgarlikni shakllantirishni o'zaro bog'liqligi bo'yicha oltita bosqichlarga bo'ldik (1-rasm):



1-rasm. Kasbiy-metodik tayyorgarlikni shakllantirish

Nazariy qism- maktabda tasviriy san'at va uni o'qitish metodikasi kursi bo'yicha nazariy materiallarni batafsil o'rganish, uni batafsil o'quv faoliyati va dars ishlanmalarini yozishda dastlabki qo'llashi bilan bog'liq.

Amaliy qism maktab o'quv dasturi bo'yicha "Master-klass" va pedagogik rasm chizishni u tomonidan taqdim etilgan tasviriy san'at materiallari bilan rivojlantirish bilan bog'liq.

Tahliliy qismda bo'lajak tasviriy san'at o'qituvchilarini metodik tayyorgarlik qismi bo'lib, unda ta'lim muassasalari tizimidagi o'quv jarayonlari, dasturlar, maktab darsliklari, ko'rgazmali qurollar va boshqalarni tahlil qilishga o'rgatishga qaratilgan. Shu bilan birga, biz o'quv materialini mazmunining dolzarbligi, uning hayot bilan bog'liqligi, maktab o'quvchilarining yosh xususiyatlariga muvofiqligi, o'quv materialini taqdim etish mantig'iga alohida e'tibor qaratamiz; o'z darslarini va o'z kursdoshlarining darslarini tahlil qilish, ulardan xulosa chiqarish, sub'ektiv tajribani to'ldirish va o'zlarining metodik tayyorgarligini tuzatishga, o'quv jarayoni va uning natijalarini bashorat qilishga va hokazolarga qaratilgan.

Tahliliy qismida metodik tayyorgarlikni shakllantirish funktsiyalarning pedagogik jarayondagi o'rnini tushunish bilan bog'liq va u quyidagilarga qaratilgan:

- pedagogik faoliyatda metodik ma'lumotlarni olish ko'nikmalarini o'rgatish: a) tasviriy san'at dasturi, ta'lim vazirligi tomonidan tavsiya etilgan o'quv jarayoni mazmunini rejalashtirish va boshqa pedagogik hujjatlar bilan; b) ilmiy va uslubiy adabiyotlardan; v) talabalar ilmiy konferentsiyalari ishlaridan; d) talabalar va hamkasblar muloqotidan;

- talabani bevosita ishtirokida o'zlarining uslubiy faoliyati natijalarini, shuningdek, boshqa talabalarni tahlil qilishni, bashorat qilishni o'rganish.

Harakat qismida metodik tayyorgarlikni shakllantirishning bo'lajak tasviriy san'at o'qituvchilari tomonidan maktab o'quvchilarini o'qitish va tarbiyalash bo'yicha uslubiy harakatlarni o'zlashtirishga qaratilgan. U quyidagi ko'nikmalarni o'z ichiga oladi: a) o'quv jarayoniga tayyorgarlik ko'rish; b) o'quv vazifalarini bajarish uchun talabalar jamoasini tashkil etish; v) o'quv materialini maktab o'quvchilari uchun tushunarli tilda yoritish, mavzu yuzasidan savollar berish, tinglash, korrektsiyalash va o'quvchilarning javoblarini umumlashtirish (bunga quyidagilar kiradi: o'quv ko'rgazmali qurollarini namoyish etish, yangi materialni tushuntirishning zarur usullarini qo'llash, o'quv materialini hayot bilan bog'lash va hokazo); g) sinfda ta'lim jarayonini tashkil etishda qulay psixologik muhitni yaratish; d) sinfda turli hil vaziyatlarga hozir javob bo'lish; e) o'quvchilarning mustaqil ishlariga rahbarlik qilish va mavzu bo'yicha dars yoki ta'lim-tarbiya tadbirlarini umumlashtirish.

Haraktli qismning funktsiyalari quyidagilarga qaratiladi: 1) talabani sub'ektiv metodik tajribasi holatini aniqlash; 2) bo'lajak tasviriy san'at o'qituvchisining sub'ektiv tajribasini tuzatish va unga turli pedagogik vaziyatlarda ta'lim vazifalarini bajarish uchun zarur bo'lgan texnika va usullarni o'rgatish; 3) o'quv jarayonini aktuallashtirish, metodik ishlar nazariyasini o'rganish va talabani tajribasida etishmayotgan bilimlar bilan to'ldirish; 4) uning uslubiy tayyorgarligi holatini bilim (nazariy) va harakatli (amaliy) darajada nazorat qilish qobiliyatiga o'rgatish.

Metodik tayyorgarlikni shakllantirishning faoliyat qismi olingan bilim va ko'nikmalarni tasviriy san'at darslarida, birinchi navbatda amaliy mashg'ulotlarda metodologiyaga muvofiq (batafsil rejalar-xulosalar tuzish), so'ngra ta'lim jarayonida pedagogik amaliyot davomida umumiy o'rta ta'lim maktabning ta'lim jarayonining yaxlit qiyofasiga qo'shilishi bilan bog'liq holda olib boriladi.

Tadqiqotchi V.P. Simonov [11] faolit qismida pedagogik menejmentni amalga oshirishga qaratilgan pedagogik tizimlarni boshqarishning tamoyillari, usullari, tashkiliy shakllari va texnologik usullari majmui sifatida ta'rif berdi.

Bo'lajak tasviriy san'at o'qituvchilarini kasbiy-metodik tayyorlashning faoliyat qismi vazifalari:

1) tasviriy san'at o'qituvchisining turli xil o'quv va tarbiyaviy faoliyat turlarini o'zlashtirish (maktab o'quv dasturi tomonidan taqdim etilgan turli xil tasvirlash materiallar texnikasini o'zlashtirish, darsga tayyorgarlik ko'rish, darslarni rejalashtirish, alohida dars uchun o'quv vazifalarini belgilash, darsning yakuniy natijasini ko'rish qobiliyati, choraklik, yarim yillik, o'quv yili natijalarini bashorat qila olish qobiliyati) talabada ta'lim-tarbiya jarayonining yaxlit

tasviri yaratilishi kerak;

2) tasviriy san'at o'qituvchisi sifatida faoliyat yuritish uchun o'zining individual xususiyatlari va qobiliyatlarini bilish (2-rasm);

3) maxsus kurslar va umumiy kasbiy-metodik tayyorgarlik fanlarida olgan bilim, ko'nikma va malakalarini faollashtirish;

4) shaxsiy metodik tayyorgarlikning nazariy bilimlari va amaliy ko'nikmalaridagi bo'shliqlarni aniqlash;

5) rassom-pedagog sifatida turli xil bilimlarni yaxlitlik sifatida integratsiyalash;

6) mashg'ulotning har bir daqiqasida o'zini rassom-pedagog kasbida anglash.

Umumiy o'rta ta'lim maktabi tasviriy san'at bo'yicha o'quv dasturi bilan ishlash qobiliyati;
Maktab o'quvchilarining o'quv faoliyatini rejalashtirish qobiliyati;
Dars uchun o'quv materialini tanlashda maktab o'quvchilarining ma'naviy madaniyatini shakllantirish qo'llash qobiliyati;
Sinfda keng ko'lamli natural qo'yilmalarni tashkil etish, tasviriy san'at ko'rgazmasiga, tabiat qo'yiniga ekskursiyalar tashkil etish qobiliyati;
Darsning o'quv maqsadlari va vazifalarini belgilash va ularga ta'lim jarayonida erishish;
Sinfda turli xil o'quv, ma'naviy-madaniy tadbirlarini tashkil etish va o'tkazish qobiliyati;
Maktab o'quvchilarining badiiy va ijodiy faoliyati mahsulotlarini tahlil qilish qobiliyati;
Darsni umumlashtirish qobiliyati;
O'quvchilar tasviriy san'atdan tanlovlar, viktorinalarni tashkil qilish va hokozalar qobiliyati.
2-rasm. Ta'lim jarayonini tashkil etish qobiliyatlari

Bugungi kunda oliy ta'lim tizimimizda bo'lajak o'qituvchi eng faol pozitsiyadagi shaxs sifatida zamonaviy bilimlarini egallab borishi, tinimsiz izlanuvchan va fidoiy bo'lishi lozim chunki, u kechiktirib bo'lmas jarayon shaxsni intellektual hamda ma'naviy qashshoqlikdan qutqarib qoladi. Hozirgi zamon standartlarini amalga tadbiiq etish bo'lajak o'qituvchidan nafaqat doimiy kasbiy-metodik rivojlanishni, balki o'z ishiga ijodiy yondashishni talab etadi. Bo'lajak tasviriy san'at o'qituvchisining kreativligi o'z bilim, malaka, ko'nikmasini qayta ko'rib chiqishi, yaxshilashi ma'lum narsalarni o'zgartira olishi va ijodiy foydalana olishi sifat jihatdan yangiliklarni yaratishi muhim ega bo'lib bormoqda.

Kreativlik - (ing. "create" - yaratish, "creative" yaratuvchi, ijodkor) ingliz tilidan tarjima qilinganda ijod ma'nosini anglatadi. Pol Torrens yoki "Kreativlik otasi" nomi bilan mashhur olim to'rtta kreativlik ko'nikmasini o'rgangan [9]. Olib borgan tadqiqotlarda, mazkur kreativ ko'nikmalarni shakllantirish va ularni baholash mumkin:

1. Ravonlik. Ko'plab g'oyalarni o'ylab topish ko'nikmasi ko'p degan so'zga asoslanadi.

2. Moslashuvchanlik. Turli g'oyalarni o'ylab topish ko'nikmasi o'zgartirish degan so'zga asoslanadi.

3. O'ziga xoslik. Boshqalarga o'xshamagan, ajralib turuvchi g'oyani o'ylab topish ko'nikmasi noyob degan so'zga asoslanadi.

4. Yaratuvchanlik. G'oyalarni kengaytirish ko'nikmasi qo'shish degan so'zga asoslanadi. Patti Drepeau tomonidan ham bo'lajak o'qituvchilarda kreativlik sifatlarini muvaffaqiyatli rivojlantirishning to'rta yo'lini ko'rsatgan:

- Kreativ fikrlash ko'nikmasini shakllantirish;
- Kreativ faoliyat jarayonlarni tashkil etish;
- Amaliy kreativ harakat ko'nikmalarini rivojlantirish
- Kreativ ishlanma (mahsulot) lardan foydalanish.

N.Sayidaxmedov [8; 43-b.] fikricha kreativlik bevosita innovatsiyalar bilan bog'liq jarayondir. Negaki bo'lajak tasviriy san'at o'qituvchisining kreativlik faoliyat yuritishi uchun, u albatta tasviriy san'at va pedagogika sohasidagi eng so'nggi yangiliklardan bohabar bo'lishi, innovatsion yangiliklarni o'z faoliyatida o'rinli foydalana olishi lozim. Masalan, tasviriy san'atning yangi jdanrlarida ko'rishimiz mumkin.

Kreativlik bo'lajak tasviriy san'at o'qituvchilarini innovatorlikka undovchi pedagogik kategoriya hisoblanadi.

- kreativlik tasviriy san'at o'qituvchining kasbiy va shaxsiy sifatining integratsiyasidir. Chunki tabiatan qiziquvchan, intiluvchan bo'lmas ekan, o'qituvchi hech qachon ijodkorlikni namoyon eta olmaydi.

- kreativlik bo'lajak o'qituvchining yangiliklarga intilishi, yangiliklarni o'zlashtirish va amaliyotda qo'llay olish, ta'lim jarayonlarida duch keladigan qiyinchiliklarni eng olishi;

- innovatsion yangiliklarni o'z faoliyatida faol, ijodkorona foydalana olish va o'z mualliflik g'oyalariga, echimlarni (evristik) topa olishi;

- bo'lajak o'qituvchining kreativligining shakllanishi "ehtiyotlar", yo'nalishlar va "Men" kontseptsiya" laridan kelib chiqadi.

Bo'lajak o'qituvchining kreativlik faoliyati pedagogik faoliyatning barcha turlarida namoyon bo'lishi davr talabidir. Bunday pedagogik faoliyat esa qo'yidagilar kiradi:

- o'quv-pedagogik faoliyat. Bu faoliyat loyixalash va konstruksiyalash faoliyati deb ham ataladi, bunda jamiyat talablari doirasida o'quv ishlarini tashkil etish nazarda tutiladi. O'quv jarayoni umumiy o'rta ta'lim maktablarida hamda oliy o'quv yurtlarida mazmunan va shaklan bir biridan farqlanadi. Umumiy o'rta ta'lim maktablarida o'quv jarayoni o'quv setkasi asosida o'quvchilarga fanlarni o'qitishga yo'naltirilgan bo'lsa, oliy o'quv yurtlarida o'quv hamda ilmiy tadqiqot ishlari birgalikda olib borilib, ko'proq talabalarni mustaqil va ijodiy ishlashini amalga oshiradi hamda nazariy va amaliy mashg'ulotlar olib boriladi; Shuningdek bu faoliyat turiga o'quvchi va talabalar imkoniyatlarini hisobga olgan holda ularni muvaffaqiyatga eltuvchi vaziyatlar yaratish, axborotni iqtidorli va past o'zlashtiruvchi o'quvchi va talabalarga tushunarli qilib o'zgartira olish ishlari, mashg'ulot loyahasini turli vaziyatlarda moslab to'za olish, darsda ixcham tashkil etishni rejalashtirish, sodir bo'lgan vaziyatga qarab (materialni) qayta ko'rish, tushuntirish, axborotni o'zlashtirishini ta'minlash ishlari ham kriadi.

- tashkilotchilik faoliyat. Bu faoliyat o'quv-tarbiya ishlarini rejalashtirishni o'z ichiga oladi. Shuningdek, bunda o'qituvchi o'quvchilar bilan olib boradigan pedagogik faoliyatini, o'z vaqtini rejalashtiradi, ishlarini taqsimlaydi. Bu faoliyatning asosini o'quvchi-talabalarining o'qituvchilar bilan hamkorlikda ishlashi tashkil etadi;) talabalar mustaqil bilish faoiyatlarini tashqil etish va boshqarish, talabalar diqqat va qiziqishlarini o'ziga jalb qilish.

- gnostik (bilishga oid) faoliyat. Bu faoliyatda o'qituvchi atrofda gilarni va o'zligini chuqur va har tomonlama anglashi nazarda tutiladi. Bunda o'qituvchining o'zi va talaba (o'quvchi)lar faoliyatida ro'y beradigan qiyinchiliklarni tashhishlash, ularni bartaraf qilishga o'rgatish, o'z faoliyatini tahlil qilish, faoliyat natijasini oldindan yaqqol tasavvur etish ishlari ham nazarda tutiladi.

- kommunikativ (muloqotga moyillik) faoliyat, ya'ni bu o'qituvchining hamkasabalari va o'quvchilari bilan to'g'ri pedagogik muloqotda bo'lishidir Bunda o'qituvchining xushmuomila va talabchan bo'lishi, talaba va o'quvchilarni javobgarlikni oshiradigan vaziyatlarga duchor

qilish, ularni o'ziga yaqin tutishlariga erishish nazarda tutiladi.

Muammoni o'rganish kelajakdagi tasviriy san'at o'qituvchilarini maktabda kasbiy ishlarga metodik tayyorlash uchun tarkib modelini loyihalashning olti bosqichini aniqlashga imkon berdi.

Birinchi bosqich - birinchi navbatda, bo'lajak o'qituvchilar tomonidan o'qitiladigan fan orqali maktab o'quvchilarining bidimlarini shakllantirish zarurligini tushunishga hissa qo'shadigan ta'lim-tarbiya jarayoni mazmunining maqsadli yo'nalishlarini aniqlash; metodologik, san'atshunoslik, psixologiya va pedagogika fanlari yutuqlarini hisobga olib, fan mazmunining kontseptual mazmuni anglash.

Loyihalashning ikkinchi bosqichi - bo'lajak tasviriy san'at o'qituvchilarining metodik tayyorgarligi mazmunini aniqlash bilan bog'liq. U estetik, badiiy, axloqiy, ekologik, vatanparvarlik tarbiya sohasidagi bilim va ko'nikmalarni o'z ichiga oladi. Tadqiqot natijasida olingan ma'lumotlarga qaraganda: 1) maxsus fanlar - chizmasvir, rangtasvir, kompozitsiya, haykaltaroshlik, plastik anatomiya, rangshunoslik, perspektiva, san'at tarixi, tasviriy san'atni o'qitish nazariyasi va metodikasi; 2) ijtimoiy va gumanitar fanlar tsiklining fanlari - Jahon va O'zbekiston tarixi; O'zbekistonning eng yangi tarixi; madaniyatshunoslik; dinshunoslik; 3) tabiatshunoslik fanlari tsiklining o'quv predmetlari -ekologiya va energiyani tejash asoslari; 4) umumiy kasbiy fanlar tsiklining o'quv predmetlari - pedagogika; psixologiya; nutq madaniyati - ular maktab o'quvchilarining ma'naviy madaniyatini shakllantirish uchun metodik tayyorgarlikning zaruriy shartidir.

Uchinchi bosqich umumiy kasbiy, gumanitar, maxsus va metodik tsikllarning o'quv fanlari o'rtasida integratsiya va fanlararo aloqalarni o'rnatishni o'z ichiga oladi. Bo'lajak tasviriy san'at o'qituvchilarining bilimlari, ko'nikmalari va malakalari integratsiyasi quyidagi yo'nalishlarda amalga oshiriladi: predmetli (tasviriy san'at mutahassisligi fanlari); psixologik-pedagogik; xususiy-metodik; texnologik va metodik integratsiya. Bu bo'lajak o'qituvchilar uchun ta'limiy dunyoqarashini yaxlit kartinasi shakllantiradi, "tabiat - jamiyat - inson" tizimida sodir bo'layotgan jarayonlarni izohlaydi, zamonaviy sharoitda maktab o'quvchilarini estetik, badiiy, axloqiy, ekologik, vatanparvarlik, mafkuraviy tarbiyalashga kompleks yondashuvning dolzarbligini tushungan holda.

To'rtinchi bosqich - bo'lajak tasviriy san'at o'qituvchilarini metodik faoliyatga kiritish orqali maktab o'quvchilarining ma'naviy madaniyatini shakllantirishda metodik kompetentsiyasini shakllantirishga qaratilgan metodik vazifalarni nazariy asoslash va ishlab chiqishni o'z ichiga oladi.

Beshinchi bosqich talabalarni maktab o'quvchilarining ma'naviy madaniyatini shakllantirishga tayyorlashning metodik modeli vositalarini aniqlash bilan bog'liq. Bunga quyidagilar kiradi: 1) estetikani naturada, ya'ni tabiat qo'yinida idrok etish; 2) tasviriy san'at asarlarida badiiy obrazni idrok etish; 3) amaliy tasviriy faoliyat (xalq ijodiyoti asarlariga illyustratsiyalar bajarish).

Metodik modelni loyihalashning oltinchi bosqichi tanlangan qiymat-maqsadli ko'rsatmalar va o'quv jarayonining refleksiya bilan belgilanadigan (birinchi bosqichda bo'lgani kabi) amalga oshirilgan ishlarni aks ettirish bilan bog'liq.

Shuni ta'kidlash kerakki, ta'lim-tarbiya jarayonida metodik tayyorgarlikning tarkibiy qismlari bir-biri bilan chambarchas bog'liq bo'ladi. Ta'lim jarayoni, tarbiya jarayoni va rivojlanish jarayonlarini bir-biridan ajratib bo'lmaydi. Bundan tashqari, tasviriy san'atni o'qitish nazariyasi va metodologiyasini o'rganish jarayonida biz metodik xarakterdagi bilim va ko'nikmalarni to'plash vazifasini qo'ymaymiz.

Yuqoridagi fikrlardan kelib chiqib shunday xulosaga kelish mumkin, ya'ni kasbiy-metodik tayyorgarlikni shakllantirish samaradorligining baholanishi ta'lim texnologiyalari asosida o'qish natijasida umumkasbiy va ixtisoslik fanlaridan bilimlarni egallab, ularni bo'lajak tasviriy san'at o'qituvchilar o'z kasbiy faoliyatini egallash jarayonida o'z o'rnida qo'llay

olishi, har xil vaziyatlarda muammolarni to‘g‘ri hal qilishi va to‘g‘ri xulosalar qabul qilishi va shu kabilar kiradi. Bu erda asosiy holat talabalarning o‘quv materialini individual psixologik xususiyatlariga muvofiq tushunishlari, bilim, ko‘nikma va malakalarni o‘zlashtirish qobiliyati, ayni vaqtda uni maktab o‘quvchilari bilan ishlash uchun zarur bo‘lgan shaxsiy tajribasi sifatida idrok etish, anglash, tushunish, qabul qilishga tayyorligi. Shuning uchun bo‘lajak tasviriy san‘at o‘qituvchilarini metodik tayyorlashda biz talabalar bilan individual ishlashga alohida ahamiyat beramiz.

Shunday qilib, bo‘lajak tasviriy san‘at o‘qituvchilarining kasbiy-metodik tayyorgarligini takomillashtirishda, bizning pozitsiyamizga ko‘ra, talabalarni ularning mavjudligidan ko‘ra mazmunli bilim va amaliy metodik ko‘nikmalar bilan qurollantirishni o‘z ichiga oladi; sub‘ektiv metodik tajribani shakllantirish; o‘quv-metodik tayyorgarlikni qurish nazariyadan amaliyotga va amaliyotni tahlil etish orqali nazariyagacha bo‘lgan jarayondir. Ushbu yondashuv tasviriy san‘at o‘qituvchisining sub‘ektiv tajribasini amaliy tekshirishga, uni tuzatishga va doimiy ravishda yangilab turishga va yangi bilim, amaliy ko‘nikmalar bilan to‘ldirib borishga yordam beradi.

Adabiyotlar:

1. O‘zbekiston Respublikasi oliy ta‘lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish kontsepsiyasini. <https://lex.uz/docs/4545884>.
2. Abdirasilov S., Nurtayev O‘. Umumiy o‘rta ta‘lim maktablarida tasviriy san‘atni o‘qitish texnologiyasi. Metodik qo‘llanma. - T.: TDPU, 2021. - 110 b.
3. Yarmatov R.B. Bo‘lajak o‘qituvchi shaxsini tarbiyalash va rivojlantirish. -T.: Fan va texnologiya. 2009. -128 b.
4. Граб М.В. Индивидуальный подход в обучении студентов вузов изобразительно-му искусству // Вестник магистратуры. № 11 (50). Т. 3. 2015. - С. 13-15.
5. Бахмутский, А.Е. Мониторинг школьного образования: проблемы и решения. - СПб.: КАРО, 2007. - 176 с.
6. Соколова Е.Н. Совершенствование методической подготовки будущего художника-педагога в вузе // Известия Российского государственного педагогического университета имени А. И. Герцена. - СПб., 2011. - №129. - 120-127 с.;
7. Hasanov R. Maktabda tasviriy san‘atni o‘qitish metodikasi. - T.: Fan, 2004. - 250 b.
8. Xayrov R.Z., Todjiboyeva D.B. Bo‘lajak o‘qituvchilarining kasbiy-metodik tayyorgarligini takomillashtirishning didaktik imkoniyatlari va modeli. International Journal of Education, Social Science & Humanities. Finland Academic Research Science Publishers // Volume-11/ Issue-5/ 2023 Published: /22-05-2023. p. 40-49.
9. Хайров Р.З. Совершенствование подготовки будущих педагогов изобразительного искусства к обучению живописи на основе индивидуального подхода // Вестник ГулГУ ОАК. -Гулистан. -№3 (95) -2022. - С. 20-24.
10. Хуторской А.В. Технология проектирования ключевых и предметных компетенций. Инновации в общеобразовательной школе. Методы обучения // Сб. научных трудов / под ред. А. В. Хуторского. - 2006. - С.67-69.
11. Симонов В.П. Педагогический менеджмент: Ноу-хау в образовании. Учебное пособие. –М.: Высшее образование, 2006, -357 с.